

ישראל חיים שפיגל

תרפ"ה- תש"ח

1248 - 1925

אלבום זה נכתב לזכרו של

ישראל חיים שפיגל

שנפל ב- י"א בתמוז תש"ח

במלחמת העצמאות

יהי זכרו ברוך

יִלְדוֹת

מה אברך לו, במה יבורך?

זה הילד? שאל המלאך

מה אברך לו, במה יבורך?

זה הילד? שאל המלאך

וברך לו חיוך שכמוהו כאור

וברך לו עיניים גדולות ורואות

לתפוס בן כל פרח וחי וציפור

ולב להרגיש בו את כל המראות

חיים ישראל שפיגל נולד ב1925 בעיר קרולה שברומניה.
(עיר הסמוכה לגבול עם הונגריה של רומניה באזור
טרנסילבניה).

אביו, משה יוסף, עסק במסחר ותעשייה, היה מעמידי
הקהילה היהודית שבקרולה ואף כהן כנשיא הקהילה
האורתודוקסית למשך שנים רבות. לאמו קראו גיטל.

**נזכור את כולם,
נזכור את אשר עשו כי נשכח,
נזכור את אשר בעטיו איבדנו אותם,
נזכור את הכל ואת כולם.**

**נזכור מי היו,
נזכור מי אנחנו היום,
נזכור שראוי שנהיה,
נזכור את זה בשבילם.**

**כי הזמן מכה בכולנו
ולחלקנו מכה את היזכר
ולא טוב שכך ימצאנו,
שכן כך לעולם תימשך,
רשימת הנזכור .**

מלחמת העולם

השנייה

מה אברך לו, במה יבורך?

זה הנער? שאל המלאך

מה אברך לו, במה יבורך?

זה הנער? שאל המלאך

וברך לו רגליים לרקוד עד אין סוף

ונפש לזכור בה את כל הלחנים

ויד האוספת צדפים עלי חוף

ואוזן קשובה לגדולים וקטנים

שואת יהודי הונגריה

כמדינת חסות של גרמניה חוקקה הונגריה כבר בשנת 1938 שורה של חוקים אנטי-יהודיים, בדומה ל"חוקי נירנברג". מקיץ 1939 נלקחו הגברים היהודים לפלוגות "שירות העבודה" של הצבא ההונגרי, ששימשו כאמצעי בידי הממשל לסילוקם מחיי החברה, התרבות והכלכלה.

הגרמנים כבשו את הונגריה במרץ של שנת 1944, והחלו במהירות להכין את היהודים ל"הפתרון הסופי". הם חילקו את צפון טרנסילבניה לשני מחוזות. אסור היה ליהודים לנסוע או לתקשר עם יהודים באזור השני, כך שכל קהילה נותרה כמבודדת. הדרך היחידה ליצור קשר היה דרך המועצה היהודית של בודפשט, שבדרך כלל פשוט עברה הלאה הנחיות מהרשויות הגרמניות וההונגריות.

ב-2 במאי הוטל על היהודים איסור לעזוב את בתיהם, למעט שעה אחת בבוקר כדי לעשות קניות. למחרת החלו הנאצים להעביר יהודים לגטאות; פעולה זו לקחה רק 10 ימים. בקושי הייתה התנגדות. חלק מהיהודים לא הבינו מה עומד לקרות להם, אחרים חשבו שהם נשלחים לעבודה, וחלקם קיוו שבעלות הברית ינצחו בקרוב את המלחמה. בכפרים ובערים הקטנות יותר היהודים התאספו בבתי הכנסיות ובבנייני הקהילה שלהם; אך לאחר כמה ימים, הם הועברו לגטאות בערים גדולות יותר.

עד תום המלחמה נספו כחצי מיליון מ-800,000 יהודי הונגריה.

הוריו, אחיו ואחיותיו של חיים הופרדו ממנו במהלך השואה.
הם נספו במחנה ההשמדה אושוויץ.

חיים עצמו נשלח, יחד עם בני נוער אחרים, למחנות כפייה.
הוא הועסק בעבודות פרך אך שרד.
את יום השחרור זכה לראות במחנה בגרמניה.

משפחתו באושוויץ

מחנה הריכוז וההשמדה אושוויץ שבדרום פולין היה הגדול במחנות ההשמדה שהקימה גרמניה הנאצית במלחמת העולם השנייה. נרצחו בו כמיליון ומאתיים אלף נפשות, בהם כמיליון ומאה אלף יהודים, יותר מכל אתר אחר במהלך המלחמה.

בהגיעם אל הרציף הורדו היהודים מהרכבת באלימות ובכוח. אסירים מיחידת קומנדו-קנדה היו אחראים לפריקת הנוסעים מקרונות הרכבת והפרדתם ממטלטליהם, תוך הבטחה שהחפצים יושבו להם במחנה, נאסר על אסירים אלה לספר למגיעים על גורלם. על הרציף הופרדו הגברים מהנשים והילדים. רופא מהאס אס ביחד עם עוד קציני אס אס היו מבצעים מיון ("סלקציה") של המגיעים על פי מראם, לאלה הכשירים לעבודה ואלה שנשלחו ישירות להמתה. ילדים קטנים נלקחו מאמותיהם וצורפו לנשים מבוגרות יותר, יחד עם החולים, החלשים והזקנים, שנשלחו למוות.

לכל איש יש שם/ זלדה

לכל איש יש שם
שנתנו לו שונאיו
ונתנה לו אהבתו

לכל איש יש שם
שנתן לו אלוהים
ונתנו לו אביו ואימו

לכל איש יש שם
שנתנו לו חגיו
ונתנה לו מלאכתו

לכל איש יש שם
שנתנו לו קומתו ואופן חיוכו
ונתן לו האריג

לכל איש יש שם
שנתנו לו תקופות השנה
ונתן לו עיוורונו

לכל איש יש שם
שנתנו לו ההרים
ונתנו לו כתליו

לכל איש יש שם
שנתן לו אלוהים
ונתנו לו אביו ואימו

לכל איש יש שם
שנתנו לו המזלות
ונתנו לו שכניו

לכל איש יש שם
שנתן לו הים
ונתן לו מותו.

לכל איש יש שם
שנתנו לו חטאיו
ונתנה לו כמיהתו

בשנת 1947 עלה חיים לישראל בנתיב ההעפלה. ההעפלה הייתה התנועה לכניסה בלתי חוקית של יהודים לארץ ישראל בדרכי הים והיבשה וב-1947 גם בדרך האוויר, אשר אורגנה על ידי היישוב העברי בתקופת המנדט הבריטי משנת 1934 ועד הקמת מדינת ישראל ב-1948.

מרבית ניצולי השואה רצו לעזוב את ארצותיהם הקודמות ורבים מהם והתרכזו במחנות עקורים שהקימו למענם בעלות הברית וחלקם אף שוכנו בתוך מחנות הריכוז ששחררו. הג'וינט, תנועות הנוער וכן שליחי המוסד לעלייה ב' ו"ההגנה" פעלו במחנות העקורים והפעילו שם מסגרות לימוד והכשרה לעבודה, עלייה והתאקלמות לקראת העלייה לארץ ישראל.

חלק ניכר מן היהודים שאפו להגיע לארץ ישראל ולהוות חלק מהיישוב היהודי המתפתח, בראותם כי אף מדינה לא רוצה בהם ובמדינות מזרח אירופה (כמו בפולין) הם נתקלו בתקריות אנטישמיות שגבו גם קורבנות בנפש.

אוניית מעפילים

האוניברסיטה העברית בירושלים
THE HEBREW UNIVERSITY OF JERUSALEM

סמל האוניברסיטה העברית

בניין האוניברסיטה העברית

חיים השתקע בירושלים וכעבור זמן קצר החל לעבוד
באוניברסיטה העברית.

האוניברסיטה העברית בירושלים הוקמה בשנת 1925 והייתה
האוניברסיטה הציבורית הראשונה שהוקמה בארץ ישראל והמוסד
האקדמי השני שנוסד בה. האוניברסיטה העברית הוציאה מתוכה
אנשי שם בכל תחומי המחקר, לרבות פרופסורים ומדענים ידועים,
ואף חתני פרסי נובל.

מלחמת העולם

השנייה

מה אברך לו, במה יבורך?

זה העלם? שאל המלאך

מה אברך לו, במה יבורך?

זה העלם? שאל המלאך

וברך כי ידיו הלמודות בפרחים

יצלחו גם ללמוד את עוצמת הפלדה

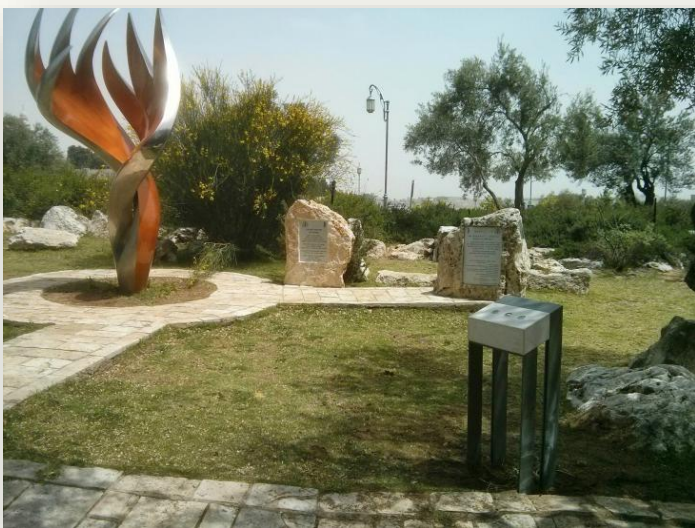
ורגליו הרוקדות את מסע הדרכים

ושפתיו השרות את מקצב הפקודה

התגייסותנו לצה"ל

כשפרצה מלחמת העצמאות הוא התגייס והוצב בחטיבת "עציוני" - חטיבה מספר 6 של ה"הגנה", שלוחמיה באו מירושלים והסביבה. הוא השתתף במשך חודשים ארוכים ורצופים בהגנה על העיר, על הדרכים אליה ועל יישובי הסביבה.

חטיבת עציוני, בה שירת
חיים, הוקמה בנובמבר
1947 על ידי ארגון ההגנה
כחטיבה של חיל השדה של
ארגון ההגנה שתפקידה
להגן על ירושלים וסביבתה.
לאחר מלחמת העצמאות
שוחררו הלוחמים והחטיבה
פורקה (עד שנת 2010).

בשנת 2010 נבחרה חטיבה 408
לשאת את שמה של חטיבת
עציוני, וכן את מספרה הצה"לי -
6. החטיבה מבצעת תעסוקה
מבצעיות בגזרת הצפון ויהודה
ושומרון.
בחטיבה שלושה גדודים הקרויים
על שם גדודי עציוני תש"ח וגדוד
סיור, כמקובל בחטיבת חי"ר.
לוחמי החטיבה הם יוצאי חטיבת
החי"ר נח"ל.

סכסוך בתי מנדלבאום

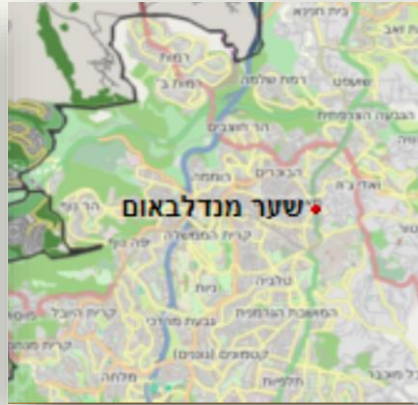
אחד ממוקדי ההתלקחות המרכזיים בירושלים היה אזור "בתי מנדלבאום" (כיום כיכר פיקוד מרכז). היו אלו בתים ששכנו בגבול שבין גוש השכונות היהודיות בצפון העיר לבין השכונות הערביות באזור. בסמוך לבתי מנדלבאום הי ממוקם צומת כבישים חשוב, בו עברה הדרך להר הצופים. בשל חשיבותו של הצומת התחוללו במקום קרבות רבים כבר בראשית המלחמה, שהלכו והתרחבו אחרי הכרזת העצמאות, כאשר בסמוך עבר אחד מצירי הפלישה של צבא ירדן לירושלים. כוחות ה"הגנה" הצליחו להחזיק במספר בתים סמוכים בשכונה, והפכו אותם לעמדות ישראליות.

רחבת שער מנדלבאום

מעבר מנדלבאום

שער מנדלבאום על המפה

סמל ההגנה

בית מנדלבאום היה בניין דירות הסמוך לדרך הראשית שיצאה מירושלים לצפון (דרך שכם) באמצע שכונת מוסררה. הבית הפך להיות עמדה של ההגנה, שאפשרה תצפית וירי על הסביבה, ועם סיום המנדט, עמדה חשובה באחד ממוקדי הלחימה עם הלגיון הערבי.

ב-9 ביולי, בשעות אחר הצהריים, החלה הפגזה ירדנית על עמדות צה"ל ברחוב שמואל הנביא, בהן גם בית מנדלבאום, ולאחר כשעה נפתחה התקפה רגלית בסיוע משוריינים. במהלך הקרב המגנים הצליחו להעלות באש את אחד המשוריינים ולהדוף במשך כשעה את ההתקפה הירדנית. מגני העמדה נאלצו לסגת, לאחר ששני המקלעים בגזרה יצאו מכלל פועלה. בשעה 20:30 בית מנדלבאום נכבש ע"י הירדנים. שעתיים וחצי לאחר מכן אורגנה התקפת נגד, באמצעות תגבורת שהגיעה לגזרה, ובית מנדלבאום נתפס שוב. התקפות נוספות על העמדה נערכו בליל ה-12/13 ביולי, ובין ה-16 וה-20 ביולי. במהלך קרבות אלו הבית פוצץ מספר פעמים, ולבסוף נותר בידי צה"ל.

נפילתו

מה אברך לו, במה יבורך?

זה הגבר? שאל המלאך

מה אברך לו, במה יבורך?

זה הגבר? שאל המלאך

נתתי לו כל שאפשר לי לתת

שיר, וחיוך, ורגליים לרקוד

ויד מעודנת, ולב מרטט

ומה אברך לך עוד?

סיפור נפילתו

הקרבות הגיעו לשיאם
ביום י"א בתמוז תש"ח (18.7.1948),
יום לפני ההפוגה השנייה במלחמה.
בקרבות ביום זה נפלו 15 לוחמים
ישראליים,

ביניהם חיים שנפל בהיותו בן 23 בלבד.

מעבר מנדלבאום כיום

כיום עובר במקום כביש מס' 1 של ירושלים ותוואי הרכבת הקלה.

הכיכר הסמוכה למקום קרויה כיכר מנדלבאום, על שם בוני הבית.

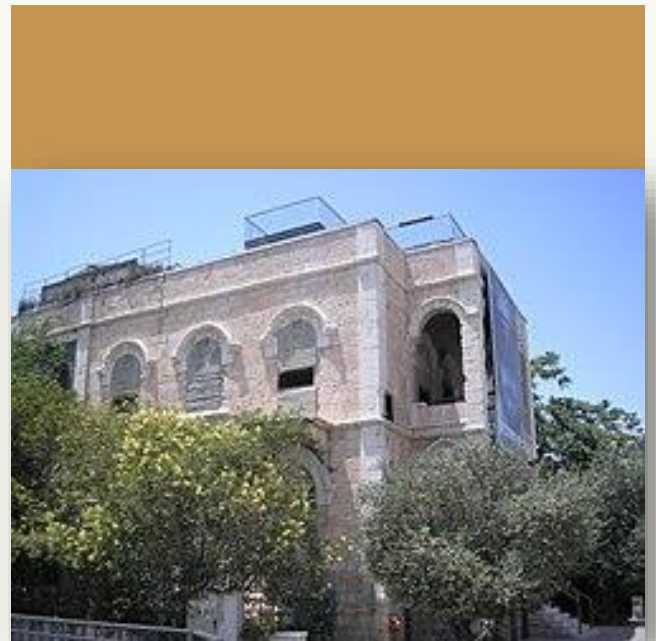
סמוך לכיכר שומרה העמדה הצבאית הצה"לית שחלשה על המעבר, "עמדת בית תורג'מן", במצבה בימי הקו העירוני.

בתום הקרבות ועם תחילת ההפוגה הירדנים נבלמו ונסוגו לעמדותיהם הקודמות.

מאז עבר באזור בתי מנדלבאום קו החזית החדש בין ישראל לירדן, שלאחר מכן זכה לכינוי "קו הגבול העירוני בירושלים".

לאחר המלחמה נפתח באזור זה המעבר הרשמי היחידי שהיה בין ישראל לירדן עד מלחמת ששת הימים.

עמדת בית תורג'מן

חיים היה בן עשרים ושלוש בנפלו,

הוא נטמן בשייח' באדר א'.

ביום כ"ח באלול תש"י (10.9.1950) הועבר למנוחת
עולמים בבית העלמין הצבאי בהר הרצל בירושלים.

אנדרטת נצר אחרון

אנדרטת נצר אחרון היא אנדרטה שהוקמה בהר הרצל בירושלים בשנת 2004 לזכר העולים, ניצולי השואה, שהגיעו לישראל ממחנות ההשמדה ולאחר גיוסם לצה"ל בשנת 1948 נפלו בקרבות מלחמת העצמאות מבלי להותיר אחריהם שארים (שכן יתר משפחתם נספתה בשואה). האנדרטה בנויה מאבן גיר חברונית, על החזית חקוקים שמות 144 הנופלים שהיוו נצר אחרון למשפחתם.

"ובמותם ציוו לנו את

החיים,

החיים עד העולם"

(חיים נחמן ביאליק)

רקמה אנושית אחת/ חוה אלבשטיין

כשאמות, משהו ממני, משהו ממני
ימות בך, ימות בך
כשתמות, משהו ממך בי, משהו
ממך בי
ימות איתך,
ימות איתך

כי כולנו, כן כולנו
כולנו רקמה אנושית אחת חיה
ואם אחד מאיתנו
הולך מעמנו
משהו מת בנו
ומשהו, נשאר איתו

כי כולנו, כן כולנו
כולנו רקמה אנושית אחת חיה
ואם אחד מאיתנו
הולך מעמנו
משהו מת בנו
ומשהו, נשאר איתו

אם נדע, איך להרגיע, איך להרגיע
את האיבה, אם רק נדע
אם נדע להשקיט
את זעמנו
על אף עלבוננו, לומר סליחה
אם נדע להתחיל
מהתחלה

חוויות מכתיבת האלבום

מה אברך לו, במה יבורך?

זה הילד? העלם הרך

מה אברך לו, במה יבורך?

זה הילד? העלם הרך

הנער הזה – עכשיו הוא מלאך

לא עוד יברכהו, לא עוד יבורך

אלוהים, אלוהים, אלוהים

לו אך ברכת לו – חיים

זו הייתה הפעם הראשונה שעבדתי על פרוייקט של אלבומי הנצחה והוא היה לי משמעותי ומעניין מאוד. חיים ישראל שפיגל נפטר מעט זמן לאחר הקמת המדינה ולא נשארו ממשפחתו לאחר השואה שרידים כך שמעט מאוד היה ידוע לנו על סיפורו. בעת כתיבת האלבום הזה נתקלנו בקשיים רבים, במיוחד באיסוף מידע, ועל כך התחלתי להבין כמה סיפורים מרתקים כנראה נשכחים וכמה חשובה העבודה הזו. בתור מישהי שבעצמה עלתה לארץ יכולתי להעריך קצת יותר עד כמה הסיפור הזה מיוחד ואת עצמת המעשים של ישראל חיים שפיגל בעלייתו לארץ ומעשיו גם לאחר כל הקשיים שעבר. כשקראתי על עלייתו לארץ והתגייסותו לצה"ל זה ריגש אותי במיוחד ולא יכולתי לדמיין לפני כן שאנשים שעברו דברים כמהו ימצאו את הכח להמשיך לעשות עוד דברים חזקים. למדתי הרבה מאוד מהעבודה שעשינו וזכיתי להכיר את הסיפור שלו שנתן לי השקפה חדשה על חלק מהאירועים והמעשים שידעתי עליהם מעט מאוד לפני. אני מקווה שבעזרת העבודה שעשינו, אנשים אחרים יוכלו גם להכיר את הסיפור של ישראל חיים שפיגל ושלא יישאר כנופל קרב בלי משפחה שסיפורו נשכח.

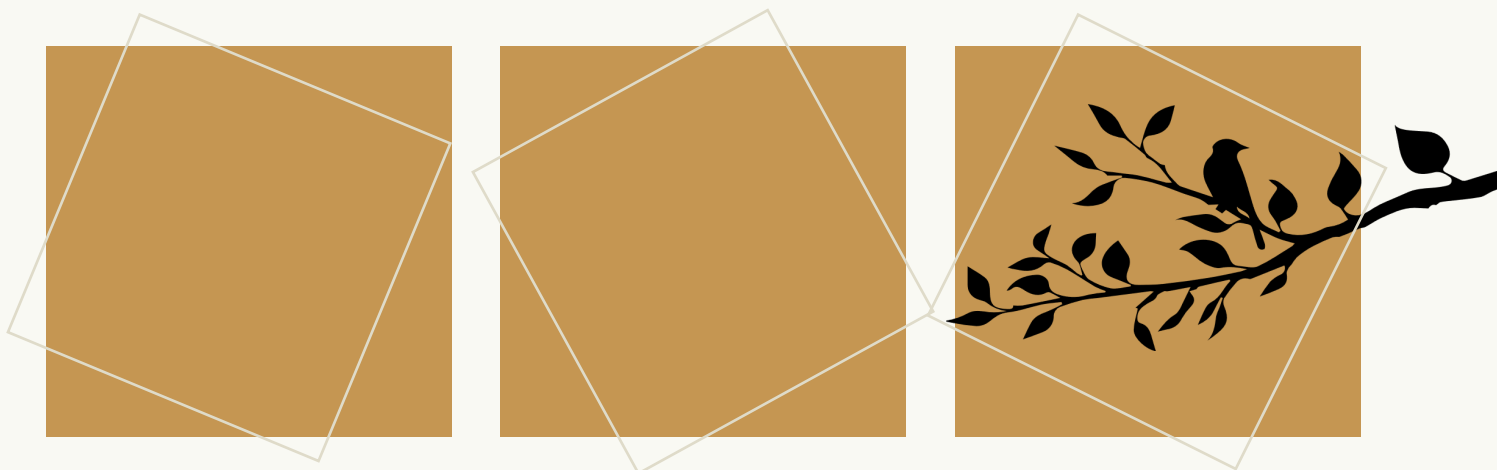
רבקה אלקובי

הכנת ספר זיכרון היתה תהליך משמעותי ומעניין שלימד אותי על החשיבות לזכור את האדם. כבת נוער שגדלה במדינה שבה זיכרון הנופלים נמצא בתודעה אני מוצאת את עצמי תוהה לעיתים על הזיכרון, מתי אני אמורה לזכור? כל הזמן, רק ביום הזיכרון או מידי פעם כשאני חושבת. ואת מי אני אמורה לזכור? רק אנשים שקשורים אלי, את כל הנופלים בכלל, או שאולי עלי להתמקד כל פעם באדם אחר? הפרויקט הזה נתן לי הזדמנות ללמוד ולהכיר שם, מצד אחד רק שם ומהצד השני זה בעצם הכל. ההזדמנות לזכור שם של אדם שנפל על הגנת הארץ הזו, נצר אחרון, שאין איש ממשפחתו הקרובה שיכול לזכור אותו - היא חשובה. כאנשים שחיים כאן בארץ ישראל בזכות ההקרבה שלו ושלנו יש לנו את החובה והאחריות לזכור. אני שמחה שניתנה לי ההזדמנות להקדיש זמן לזכור את חיים ישראל שפיגל, אני יודעת שהייתי רוצה לדעת יותר, מה הוא אהב? מה הוא עשה בשעות הפנאי? מי היו החברים שלו? אבל בגלל שאין לי את האפשרות לדעת יותר, הבנתי במהלך התהליך שעלי לזכור כמה שאני יכולה, ויותר מכל לזכור את השם.

ישראל-חיים שפיגל בן גיטל ומשה-יוסף השם יקום דמם.

לאה זלמנוביץ

הסטודנטית עדי מסס

זכיתי לקחת חלק בפרויקט המיוחד של הכנת אלבומי הנצחה, במסגרתו נפגשתי עם תלמידות התיכון ויחד זכינו להכיר ולהוקיר את דמותו של חיים ישראל שפיגל- חייל שהקריב את חייו למען ארץ ישראל ולמען כולנו.

שמחתי במיוחד להכין אלבום לחלל שהוא נצר אחרון- חלל שיתר משפחתו נספתה בשואה ולכן לא נותר המשך למשפחתו. אני רואה חשיבות מיוחדת להוקיר את החללים הללו שהקריבו את כל ההמשכיות של משפחתם ונלחמו בצבא בתחילת שנות הקמת המדינה, על אף התלאות הרבות שעברו בשואה ועל אף שידעו שייתכן מאוד שעל אף ששרדו את השואה ועברו קשיים רבים בניסיונם לעלות לארץ ישראל, כעת ימצאו את מותם. דרך הכנת האלבום התוודעתי לדמותו האמיצה והייחודית של חיים. לא יכולתי לדמיין את הקשיים הרבים אותם עבר ומהם צמח והמשיך על אף הקושי הרב הכרוך בכך. יהי זכרו ברוך.

